

Pospíšil, Ivo

Zamyšlení nad evropským kulturním dialogem Bojana Ničeva

Slavica litteraria. 2011, vol. 14, iss. 2, pp. 153-155

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115842>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

czyli echa pieśni ludowej – L. Čelakovský). W dalszym rozwoju zjawiska te połączyły się z tendencjami *biedermeieru*, w którym to kierunku literackim z kolei wymuszony po „tańczącym” Kongresie Wiedeńskim pasywizm społeczny, mieszał się z hasłami ujarzmiania namiętności, rezygnacji z walki o ideał, adoracją pogody i spokoju rodzinnej idylli. Wszystko to mogło z czasem przerosnąć w tak podziwiane przez wspomnianego na początku M. Szczygła czeskie uwielbienie *pohodičky* i *klídečku*, czyli – spokoju, odpoczynku, bezruchu („tu nikt nie lubi cierpieć” mówi Szczygieł). Zresztą i dziś jeszcze ów „stoicyzm praktyczny” (a można by go przeciwstawić polskiemu, wielowiekowemu, romantycznemu, upartemu dążeniu do bycia podmiotem historii) uwypuklała np. pisarka A. Berková. Może warto też było wydobyć i ówczesne znaczenie gatunku czeskiej burliski, przynoszącej poniżenie „wysokiego” (w eposie heroikomicznym) i wywyższenie „niskiego” (parodia, komedia, bajka, pieśń ludowa), co przejawiało się nie tylko w satyrach K. Havlíčka, ale później bywało podglebieniem, z którego wyrosło literackie wykorzystanie form potocznych języka, czy pewne postawy filozoficzne, zauważone zresztą już przez Chojeckiego. To on przecież opowiada o tym, że chłop czeski wysłucha spokojnie tego, co się do niego mówi, a potem w domu powtórzy to w świadomie parodystyczny sposób. Przede wszystkim zaś otwierało drogę czeskiej, jak powiada Zdeněk Kožmín, „namiętności intyminizowania rzeczywistości, dzielonej z baśnią, pieśnią ludową, z ogromną przestrzenią przysłów związanych ze zwyczajami”. A celem intymizacji z kolei było „upoetycznienie świata zwykłego człowieka, pragnącego pojąć go i zbliżyć ku swemu etycznemu kształtowi”. I dalej znów Kožmín: „właściwie można by powiedzieć, że najgłębszą potrzebą czeskich poetów jest właśnie oswajanie świata wbrew wszystkiemu: wbrew balladycznym i rzeczywistym klęskom, wbrew historycznym katastrofom czy »oziebieniu« w dobie nowoczesnej”. To za tę cechę właśnie tak wysoko oceniał prozę czeską Jan Błoński stwierdzając, że jako jedyna kulturze europejskiej umiała wstąpić w życie codzienne człowieka z ulicy i pokazać je tak, by nie stało się ni obrazą, ni groteską, ani – co gorsza – banałem.

Praca prof. Zofii Tarajło-Lipowskiej jest z pewnością pracą niezmiernie dziś potrzebną, wnosi sporo nowego do wiadomości zawartych w dotychczasowych bohemistycznych polskich kompendiach, które zresztą są już trudno osiągalne. Należy więc powitać ją z wdzięcznością i zadowoleniem.

Krystyna Kardyni-Pelikanová

ZAMYŠLENÍ NAD EVROPSKÝM KULTURNÍM DIALOGEM BOJANA NIČEVA

Под знака на европeйските културни диалози. В памет на проф. Боян Ничев.
Университетско издателство Св. Климент Охридски, София 2007, 495 s. ISBN 978-954-07-2545-1.

Kniha před časem vydaná v Bulharsku nezůstala sice utajena, ale přece jen v našem kulturním prostoru poněkud zapadla. Přitom jde o vynikající osobnost, představitele evropské literární komparatistiky, literárního historika, bulharistu, slavistu a balkanistu. Je jen škoda, že do svazku nebyli přizváni i jiní, podle mého názoru vyznaní slavisté

a komparatisté zaměřeni na Balkán, jako je např. Ivan Dorovský, jiné, ač nejsou bulharisty nebo balkanisty, výrazně zasáhli do oblastí kultivovaných Ničevem podstatněji než mnozí, jež tu publikují: jistě bylo možné najít vhodnější bilanci mezi lidskou blízkostí, skupinovými zájmy a skutečným významem. Proto jsem ze svazku vybral jen relevantní texty jako impuls k širšímu zamyšlení nad dědictvím významného vědce.

Bojan Ničev (1930–1997), jehož výběrovou bibliografií svazek také obsahuje, je autorem dvanácti knih a desítek významných studií. Jeho první práce sahají do počátku 60. let minulého století, z roku 1968 pochází kniha *Национална съдба и литература*, později svazek *Увод в южнославянския реализъм* (1971). Hlavně však vynikl jako znalec bulharské prózy, jako její kritik a komentátor, především však jako historik a teoretik bulharského románu (*Съвременният български роман*, 1978). Odtud se postupně dostává k teoretičtějším aspektům literární vědy, když ve svých črtách či esejích zkoumá vztah literární kritiky a literárních dějin, problematiku klasiky a současnosti a nakonec modernu, zejména symbolismus v jihoslovanských literaturách (*Критика и литературна история*, 1980, *Основи на сравнителното литературознание*, 1986, *Литературна класика и съвременност*, 1990, *Модернизъм и символизъм в южнославянските литератури*, 2002). Z hlediska českého je pozoruhodná také kniha *Непознатата позната Чехия* (1997) – uzuální, leč nesprávný název klame: jde nejen o Čechy, ale i Moravu i Slezsko.

Na průřezu Ničevovou knižní tvorbou také zřetelně vidíme posuny badatelských zájmů a samozřejmě i společenské a prestižní tlaky (od současné literatury, realismu a klasiky k teorii a moderně). Podstatné také je, že Ničev byl literární portrétista (dozvuky biografické metody, psychologismu a duchovědy), který personalistické linii v literární vědě přikládal značný význam (monografie *Бранислав Нушич*, 1962, *Литературни портрети и проблеми*, 1972, *Ванцаров или нашият поетичен диалог със света*, 1989).

Kromě úvodního vystoupení, které příslušnou konferenci uvádělo, tu najdeme řadu studií v oddílech rozdělených podle Ničevových badatelských zájmů. Prvním je komparatistika; tento oddíl uvádí také již zesnulý slovenský bulharista Ján Koška, který rozebírá pojem světová literatura právě u Bojana Ničeva, kde zdůrazňuje jeho pojetí otevřeného systému blízké D. Ďurišinovi (to má však, jak víme, své slabiny teoretické i praktické). Škoda, že se tu zvětčelý slovenský bulharista nezmínil o podstatných pojetích, když už uvádí i efemérní publicistické materiály. Ničevově komparatistice se věnuje také Christina Balabanova (analýza Ničevových Základů srovnávací literární vědy) a Boris Minkov (o Kostnické škole), podstatná je také studie dalšího Slováka, italyisty Pavla Koprdu, kde oceníme odkazy na F. Wollmana a Koprduva předchůdce D. Ďurišinu. I další studie, například Jordana Eftimova a Very Gančevové o globalizaci a světové literatuře a literatuře jako polylogu, jsou zajímavé.

V oddíle literárních dějin uvádíme alespoň u nás známého Panajota Karagjozova, který se komplexněji zabývá slovanskými literaturami ve 20. století: ovšem otázku, zda je možné i v tomto nejnovějším uzavřeném období hovořit o celku slovanských literatur jasněji nezodpovídá. Další příspěvky jsou spíše parciální, ale nikoli nedůležité (o žánrech v bulharské literatuře, o maďarské literatuře v bulharském prostředí apod.).

Třetí oddíl o meziliterárních a interkulturních vztazích neobsahuje metodologicky nic podstatného, snad jen něco ve studii Christa Manolakeva.

Recepční partii Čtenář, text, interpretace zahajuje studie Dobromira Grigorova o čtenářské genealogii, za zmínku snad ještě stojí stať Mileny Kirovové (biblický motiv) a Cvetana Rakjovského o Dostojevském a Mandelštamovi.

Z oddílu o jihoslovanské moderně v chronotopu evropské kultury vyniká stať Žoržety Čolakovové, spíše vzpomínkové pasáže jsou pak obsahem poslední části *Bojan Ničev – člověk a vědec*.

Řada studií je podnětných i v tom, že přímo vyžadují fundovanou polemiku, jiné objevují dříve poloskryté literární vrstvy a jevy, alespoň pokud jde o bulharskou literaturu. To činí ze sborníku důležitý materiál. Bohužel český hlas, tak podstatný v minulosti, zde takřka zmizel. To svědčí buď prakticky o nulité české literárněvědné bulharistiky a celé literárněvědné slavistiky (z českých bulharistů je tu jen Vladimír Kříž, další slavisté a literární vědci absentují, oproti dvěma skutečně významným Slovákům), nebo o slabé kontaktibilitě z obou stran či o ignoranci české literárněvědné slavistiky na bulharské straně či o kritériích, podle nichž se takové sborníky sestavují.

Důležitá a užitečná je ovšem Ničevova bibliografie. Znovu zbývá jen povzdech, že do sborníku nebylo přizváno více také mezinárodně relevantních literárních teoretiků a komparatistů, Ničevova práce by si to zasloužila, neboť i když byl ukotven především v bulharské literatuře s přesahem k slovanskému Balkánu, jeho zásah do těchto dvou oblastí byl evropsky významný.

Ivo Pospíšil

DVA POHLEDY NA RUSKOU LITERATURU

Русская литература в восприятии проф. А. Червеняка. Философский факультет Университета им. Константина Философа, Нитра 2011.

Ruská moderna. Zostavil Valerij Kupka. Slovart, Bratislava 2011. 176 s. ISBN 978-80-556-0138-0.

Dva pohledy na ruskou literaturu, v lecčems komplementární a v lecčems protikladné přinášejí recenzované dva svazky. Je opravdu těžké je srovnávat: na jedné straně stojí typicky akademické, navíc cizojazyčné malotirážní vydání studií, na straně druhé dobře finančně grantově podložený projekt, součást většího celku garantovaného prof. Petrem Zajacem, soubor překladů z ruské moderny doprovázený anotacemi o autorech a dalšími ukázkami, poněkud kopírující koncepci jedné české edice z minulého století.

Valerij Kupka (dříve Kupko) je v sestavování a překládání mistrem: dokáže dobře překládat, dokáže vyhmátnout z cizí literatury to, co někteří čtenáři ve střední Evropě potřebují číst. Ruská moderna patří k tomu, co si Evropa z Ruska tradičně vybírá nejraději, v tom vidí Rusko jako obraz svůj, tedy evropský, i když tomu tak zdaleka není. Kupka probírá ruskou modernu tradičně od symbolismu k akméismu, nezapomíná na koryfeje Nikolaje Minského, na Zinaidu Gippiusovou a skvělou postavu D. S. Merežkovského, jehož esej o příčinách úpadku a nových směrech v ruské literatuře chápaný jako manifest ruské moderny tu v ukázce prezentuje. Není opomenut ani Innokentij Anněnskij a ovšem hlavní tvůrce symbolismu Valerij Brjusov. Svazek obsahuje z akméistů samozřejmě nejen Sergeje Goroděckého, Nikolaje Gumiljova, Annu Achmatovovou a Osipa Mandelštama, ale i Georgie Ivanova a další, sólo se probírají Ivan Bunin, Michail Kuzmin, Maxmilián Vološin a Marina Cvetajevová aj. Ve svazku se představila